

Stefka Parveva

(Bulgaria, Sofia, Institute for Historical Studies – Bulgarian Academy of Sciences)

New Studies on the History of the Bulgarian Lands in the Ottoman Empire during the 15th–18th Centuries

Abstract: The article presents the thematic diversity of studies on the history of the Bulgarian lands in the Ottoman Empire during the 15th–18th centuries published in the journal *Istoricheski Pregled* (Historical Review) between 2014 and 2025. During this ten-year period, 34 studies and articles were published in its pages, addressing topics such as population groups with special duties, cities, villages, wars, the Christian Church, and the institution of slavery in the Ottoman Empire’s province of Rumelia. They allow us to draw some general conclusions regarding their subject matter and the source base used. It becomes clear that a substantial amount and variety of previously unpublished source material, discovered in the archival collections of the Oriental Department of the St. St. Cyril and Methodius National Library in Sofia and the Ottoman Archives in Istanbul, has been introduced into scholarly circulation. This has enabled researchers to focus, first and foremost, on new, important aspects of research topics already known in historiography. In this way, a deeper understanding of processes, phenomena, and structures in the history of the Ottoman Empire in the Balkans has been achieved. Second, it has encouraged historians to explore new topics that until now have remained “gaps” in academic research.

Keywords: Ottoman studies, history of the Bulgarians in the 15th–18th centuries, Ottoman Rumelia

Стефка Първева

(България, София, Институт за исторически изследвания –
Българска академия на науките)

Нови изследвания за историята на българските земи в Османската империя през XV–XVIII век

Преди около двадесетина години проф. Елена Грозданова публикува на страниците на „Исторически преглед“ (ИПр) – едно от най-авторитетните академични списания, пространен обзор на основните изследвания по проблемите на историята на българските земи и Османската империя през XV–XIX в., обнародвани както в български исторически издания, така и в чужбина. Тя концентрира своето внимание върху автори и техни публикации от преходните за науката години (1989–2004), съпоставяйки ги с тези от предходни десетилетия. Елена Грозданова открива две основни черти, които характеризират изследванията от двата периода, а именно: приемственост и обновление. Авторката проследява тези две характеристики в знакови публикации на български учени, обединени в няколко направления, както следва: обнародване на извори и изворознание; изследвания в сферата на дипломатиката и палеографията; проблеми от българската и балканската история през XV–XIX в. Тя посочва, че продължавайки с тематичното богатство на изследванията на предходните поколения български историци, тези, творили през преходния между двете столетия период, са въвели в научно обращение и нови изследователски теми. Продължават изследванията върху проблемите на селото и аграрните отношения, градът и градското стопанство, външната търговия, османската администрация и

провинциално управление с особен акцент върху кадийската институция, османската данъчна система, категориите население със специални задължения към османската държава, промени в броя и структурата на населението, тюркската колонизация и ислямизация, християнската църква, проблемите на жената, детето и семейството и пр. Елена Грозданова посочва, че една от основните причини за процесите на интензификация на османистичните изследвания през този преходен период е достъпът до по-богат като количество и тематичен обхват изворов материал. Този факт се дължи както на обогатяване и достъпността на архивните колекции на Ориенталския отдел при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, така и на улеснения достъп до Османския архив в Истанбул на базата двустранно спогодба, сключена през 1995 г. за обмен между Главно управление на архивите при Министерския съвет на Република България и Генералната дирекция на държавните архиви в Република Турция. (Грозданова/Grozdanova 2005, Георгиева/Georgieva 2006).

Стъпвайки върху резултатите на споменатия пространен обзор на Елена Грозданова и продължавайки темата за развитието на българската османистика, с това изследване си поставяме далеч по-скромни задачи. Нашата цел е да представим тематичното многообразие на изследванията, както и богатият изворов материал, въведен в научен оборот, публикувани на страниците на списание „Исторически преглед“ за по-късен период от време (2014–2025). Защото то продължава да пази реномето си на водещо българоезично академично издание за исторически изследвания, което през 2025 г. отбеляза своята 80-годишнина. През последните години в списанието са публикувани 34 студии и статии. Те могат да се разглеждат като представителни за новите търсения на българската османистика. Текстовете биха могли да бъдат обединени в няколко подтеми:

Категориите население със специални задължения

Една от най-изследваните теми, в периода на разглежданото десетилетие, е свързана с категориите население със специални задължения, техните демографски характеристики, религиозен и етнически състав, статут, регионални специфики и промени в хода на столетията. Авторите, които са посветили своите изследвания на този тематичен кръг, са Стефан Димитров и Кръстьо Йорданов.

В своето изследване: „Новооткрити османотурски документи за рударството в българските земи през XV–XVII век“ Стефан Димитров си поставя за цел да представи и анализира девет новоиздирени османски регистри от типа тапу тахрир дефтери, както и две заповеди, вписани в мюхимме дефтери, които позволяват изследване на нови аспекти от разпространението и развитието на рударството по българските земи през XV–XVII в. Документите са част от колекциите на османския архив в Истанбул. Те са позволили на автора да изследва количествени и религиозни характеристики на хората, ангажирани с добива на руда и металообработването, както и особеностите на техния статут (Димитров/ Dimitrov 2024).

В друго свое изследване същият автор проучва етно-конфесионални структури, статута, вътрешната йерархия и организация на категориите население, ангажирани с добива на руда и металообработване в град Елхово (Къзъл агач) и селищата от региона през XV–XVI в. За целта на своето изследване той използва както информацията на няколко непубликувани тапу тахрир дефтери, съхранявани в османските сбирки на архивите в София и Истанбул, така и достиженията на историографията по темата. Информацията от изворите позволява на Стефан Димитров да реконструира и проследи промените в демографските и етнорелигиозни характеристики на населението на Елхово, както и промените в неговия административен статут. Той изследва и географското разположение

на селищата с рударско население в региона на нахия Къзъл агач, промените в неговия общ брой и етнорелигиозен състав (Димитров/Dimitrov 2018).

Третото изследване на Стефан Димитров в рамките на този тематичен кръг е посветено на рударите и пещите за претопяване на руда в българските земи през XVI в. Проучването се базира на информация, чийто източник е един тапу тахрир дефтер от 1573 г., съхраняван в Османския архив в Истанбул. В това свое изследване авторът се спира на въпроси, свързани с технологията и съоръженията за добив и преработка на руда и метал. Той обръща внимание на етнорелигиозната характеристика на рударите, на тяхното географско разпределение, както и включването на селищата им в различните военно-административни единици – кази и санджаци в провинция Румелия. Стефан Димитров ситуира на географската и административната карта действащите пещи за преработката на руда, като прави важни заключения по отношение на факторите, които са играли роля за изграждането на тяхната мрежа (Димитров/Dimitrov 2019).

Друг автор, който насочва своите изследователски усилия към историята на категориите население със специални задължения, е Кръстьо Йорданов. Една от посоките на неговите научни интереси са войнуците. На тях той посвещава няколко студии.

В първата студия Кръстьо Йорданов изследва отделни аспекти от ранната история на войнушката институция в Северозападна Тракия. Авторът си поставя за цел да установи мрежата от християнски села, в които живеят войнуци, както и да защити своя хипотеза, свързана с определяне на мястото на войнушкото население от Пловдивско и Пазарджишко в османската военна система след създаването на войнушкия корпус в края на XIV – първата половина на XV век. За целите на изследването Кръстьо Йорданов използва непубликувани войнушки регистри от 1523, 1528/29 и 1573 г. Информацията, почерпана от тях, той допълва с тимарски, вакъфски и акънджийски регистри, както и с два султански фермана, съставени във времето от последната четвърт на XV до втората половина на XVI в. Авторът е добавил към изследователската част на студията и приложение, което съдържа превод на извлечение за казите Филибе и Пазарджик от войнушки дефтер, съставен през 935 (15. IX. 1528 – 4. IX. 1529) г. (Йорданов/Yordanov 2018).

Втората студия на Кръстьо Йорданов изследва нахията Чепино и селищата с войнушко население в подножието на Западните Родопи според османските войнушки, тимарски и вакъфски регистри от XVI век, съхранявани в Османския архив в Истанбул. Сравнявайки легендарните разкази за историческата съдба на селищата и тяхното население с данните от османските документи, авторът си поставя за цел да определи степента на достоверност на информация, що се отнася до войнушкото минало на Чепинско. Той се стреми да отговори и на въпроса за ролята, която е играло войнушкото население в този регион за неговата историческа участ. Отговорите, до които достига Кръстьо Йорданов, са важен принос в дискусиите в българската историография по въпроса за ислямизацията на населението от региона (Йорданов/Yordanov 2015).

Друга категория население със специални задължения, на която Кръстьо Йорданов посвещава две студии, са соколарите. В първото изследване той се спира на организационното устройство на соколарската институция, числения състав и географското разпределение на соколарите от Централните Балкани през XV–XVI в. Неговото внимание се съсредоточава главно върху изследването на соколари, освободени от данъци, които владеят служебни бащини и чифлици. Основните извори, върху които авторът базира своето проучване, са различни типове османски регистри, съхранявани в Османския архив в Истанбул и Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Текстът на изследването е обогатен и с множество (48) таблици, които представят в обобщен вид съдържанието на изворите (Йорданов/Yordanov 2016).

Втората студия на Кръстьо Йорданов е посветена на социално-икономическите аспекти на соколарството в Румелия през XVI век. Той си поставя за цел да реконструира данъчния статут, както и структурата на служебните бащини и чифлиците на различни групи соколари на базата на разнообразни документи, съхранявани в Османския архив в Истанбул. Териториалният обхват на изследването включва селища от санджаците Паша, София, Никопол и Силистра. Изложението на автора е обогатено и с 26 таблици, които представят в синтезиран вид информацията на изворите (Йорданов/Yordanov 2017).

Друга категория население със специални задължения към държавата, която Кръстьо Йорданов изследва, са дербенджиите. Той проучва дербенджийските села в Златишко-Пирдопската котловина и прилежащите ѝ региони през XV – първата половина на XVII век. Кръстьо Йорданов се спира на дербенджийските села покрай подбалканския път, свързващ Карловската котловина със Софийското поле, както и на тези покрай пътя през Златишкия проход и долината на река Тополница с неговите разклонения. Авторът си поставя за цел да възстанови мрежата от дербенджийски селища в изследвания регион, да проследи някои демографски процеси, протекли сред тяхното население, да даде представа за поминъка на жителите от този тип селища. Специално място той отделя на статута и развитието на населението на дербенджийските селища до първата половина на XVII в. За целите на своето изследване Кръстьо Йорданов използва богата палитра от непубликувани и обнародвани документи от сбирките на Османския архив в Истанбул и Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Студията завършва с Приложение от няколко карти, които представят в синтезиран вид демографската информация от изворите. Не на последно място ще отбележим, че авторът е добавил и карта на изследвания регион (Йорданов/Yordanov 2023).

Последната студия на Кръстьо Йорданов, публикувана на страниците на списание „Исторически преглед“, е посветена на няколко категории християнско население с военнопомощни или полицейско-охранителни задължения и тяхното място в социалната структура на османското общество през XV – първите десетилетия на XVII в. Той е съсредоточил вниманието си върху представянето на основни черти от статута на войнуци, доганджии, мартолосои, акънджии (християни), власи и дербенджии. Неговата цел е да открие сходствата и различията в статута на изброените групи население. Правейки тези съпоставки, авторът търси отговор на въпроси като: доколко наистина са привилегирани тези хора в сравнение с останалата рая; каква е градацията в техния привилегирован статут; колко близо или далече стоят те до социалната категория на аскерите (Йорданов/Yordanov 2022).

Градовете

Друга тема, широко изследвана от авторите, публикували своите студии и статии на страниците на списанието, е свързана с историята на градовете и тяхното население през XV–XVIII в. Те обръщат специално внимание на демографските, етноконфесионалните, военно-административните, териториалните, професионалните и социалните структури и отношения сред градското общество във Видин, Ямбол, Русе, Поморие и Одрин.

В своята студия, озаглавена: „На границата на османското пространство: Видин, XV–първата половина на XVIII в.“, Росица Градева се спира на отделни аспекти от историята на града и района в хода на няколко столетия. Тя ги разглежда през призмата на дискурса за политическата и военната османска граница, като зона на военни конфликти, на взаимодействия между различни народи или групи от местното население с особен

акцент на взаимоотношенията между християни и мюсюлмани, на връзките и противоречията между власт и поданици, на взаимоотношенията между център и периферия. Друг акцент в студията е поставен върху отражението на войната върху военно-административните и аграрните структури на държавата, както и на демографското и социалното структуриране на населението и настъпилите в тях промени. Изследването се основава най-вече на документи, вписани в кадийските сиджили на Видин, тапу тахрир дефтери, регистрации на отделни категории население, единични документи и наративи (Градева/Gradeva 2015).

Друг автор, който е посветил свое изследване на Видин, е Светлана Иванова. В студията: „Видинският Варош и канун-и серхад (към отношенията между християни и мюсюлмани на османската военна граница през първата половина на XVIII в.)“, тя стъпва върху информацията на ключов документ – оплакване (арзухал) от страна на войници от видинския гарнизон до султана, които настояват християнските жители от вътрешността на новопостроената през 1722 г. крепост да продадат къщите си на мюсюлмани и да се преместят извън нейните стени, позовавайки се на „канун-и серхад“ (закона за границата). Към информацията от този извор авторката добавя данни, извлечени от десетки други текстове, записани в сиджили, тапу тахрир, джизие и авариз дефтери, единични документи, закони и др., съхранявани в Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ в София и Османския архив в Истанбул. Опирайки се на тях Светлана Иванова гради своите богато аргументирани изследователски тези относно етноконфесионалните, военните, социалните и териториалните структури на видинското общество, изгражда колективните образи на основните персонажи в изследвания казус, разсъждава върху ролята на военната граница за формиране и трансформиране на материалните и обществени градски структури и институции, спира се на проблема за „битката“ за обработваема земя във Видин и Видинско. Всички тези въпроси авторката разглежда в сравнителна перспектива с други подобни казуси в градовете по българските земи (Иванова/Ivanova 2015).

Стефан Димитров е насочил своето внимание към друг значим в историята на Османската империя град – Одрин. Той изследва неговото преобразуване от византийския Адрианопол в османския Едирне през XIV–XVI век. Авторът се спира на различните хипотези, които съществуват в историографията по въпроса за завладяването на Адрианопол от османците, изследва съдбата на християнското население след превземането на града, анализира процесите на трансформация в етноконфесионалните характеристики на градските жители, проследява промените в урбанистичните структури, като се спира на новите функции на крепостта, възстановява мрежата от махали и настаняването в тях на компактни групи от хора – мюсюлмани, християни и евреи, проследява процесите на изграждане на Едирне като един типичен мюсюлмански, политически, икономически и религиозен център на Империята. В това си изследване той се опира на тапу тахрир дефтери, съхранявани в колекциите на Османския архив в Истанбул, хроники на османски автори, както и на множество пътеписи на западноевропейски пътешественици – дипломати и търговци. Статията е обогатена с таблици и карта на Едирне (Димитров/Dimitrov 2016).

Населението на град Ямбол от края на XVII век е изследвано в студията на Стефка Първева. Тя въвежда в научен оборот няколко непубликувани авариз и джизие дефтера, съхранявани в Османския архив в Истанбул. Техните данни позволяват на авторката да реконструира демографската картина на населението в града, обитаван от мюсюлмани, представители на кримските татари от династията на Гераите, християни, евреи и арменци. Наред с това авторката изследва и социалните и професионалните характеристики на мюсюлманската и немюсюлманската общност в Ямбол, спира се на основните социални

групи – рая и аскери, анализира професионалния състав на хората, включени в мюсюлманската религиозна институция, като кадии, модериси, служители на мюсюлманския култ, ръководители на дервишки братства, сейиди. На подробен анализ са подложени и представителите на военните структури в града. Изследването включва Анекс с превода от османотурски на български език на авариз дефтер за град Ямбол, датиран от 26 май – 4 юни 1694 г. (Първева/Parveva 2024).

Мария Шушарова посвещава своето изследване на провинциалните военни структури в град Русчук (Русе). Тя се спира върху военните функции на еничарите, инфилтрирани в градските общности, тяхната йерархия и заплащане, демографски характеристики и разпределение по махали. Наред с това авторката изследва и социалните роли, които хората от групата на аскерите са играли в местната икономика и в градското общество, търсейки тяхното място в ежедневието на хората от османската провинция. За тази цел Мария Шушарова анализира информацията от авариз дефтер от средата на XVIII в., съхраняван в Османския архив Истанбул, като я допълва и съпоставя с данните от документи, вписани в русенските кадийски сиджиле от същия период, съхранявани в Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Изследването е обогатено и с няколко таблици, които представят в синтезиран вид изворовите факти (Шушарова/Shusharova 2024).

На град Анхиало (Поморие) и Анхиалска каза са посветени две статии на Димитър Ницов. В първата статия авторът прави преглед на съществуващата историография за града и прилежащата му каза за период от 60 години (1954–2014 г.). Той отбелязва, че изследванията се концентрират върху различни черти от демографската, икономическата и политическата картина на региона, проследяват явления и процеси сред населението и институциите през периода XV–XVII век (Ницов/Nitsov 2014).

Във втората статия Димитър Ницов изследва процесите на обедняване на населението в Анхиалска каза – средата на XVII–30-те години на XVIII век. Като се позовава на публикувани извори и изследвания по темата, авторът прави опит да реконструира социално-икономическата и военно-политическа конюнктура, която съдейства за ускоряване на процесите на обедняване на населението на град Анхиало и селата от казата през изследвания период (Ницов/Nitsov 2016).

Селата

Две студии са посветени и на историята на селото през османския период. Авторите, които са публикували своите изследвания в рамките на този тематичен кръг са Стефка Първева и Орлин Събев.

Стефка Първева изследва странстващите и уседналите селски търговци в провинция Румелия в края на XVII и през XVIII век. Авторката си поставя за цел да очертае с най-общи щрихи един приблизителен портрет на селските търговци, които търгували на местно ниво, или били включени в междурегионалната търговия в Империята. Авторката базира своето изследване върху редица непубликувани документи, вписани в сиджилите на кадийския съд в градовете София, Видин и Русе – наследствени описи на починали търговци, съдебни спорове за сдружения и кредитиране, султански фермани, молби и оплаквания, данъчни описи, както и върху обнародвани закони, пътеписи и др. Използвайки тяхната информация тя изследва няколко теми, отнасящи се до семейния и имотен статус на странстващите и уседналите амбулантни търговци и кръчмари на местно ниво, както и на тези, включени в междурегионалната търговия; видовете и обемите на търгуваните стоки; прилаганите търговски практики на сдружаване и кредитиране. Студията завършва с Анекс, който представя превод от османотурски на български език на шест наследствени описи на селски търговци и техните съпруги (Първева/Parveva 2019).

Втората статия е на Орлин Събев. Той прави историографски обзор на въпроса за османската мерна единица „чифт волове“, като обръща специално внимание на нейната приемственост и приложение в предосманските и османската аграрни системи. Авторът изследва теми, като: появата на орното земеделие с впряг волове; впрягът волове и имуществената диференциация; чифтът волове като поземлена и агрофискална мерна единица; чифтът волове в данъчната практика на Византия и Средновековна България; чифтът волове в османската данъчна практика. В края на изследването авторът е приложил и полезна таблица на поземлените мерни единици, съотнасящи се с „чифт волове“ (Събев/Sabev 2025).

Войните

Подчертан интерес за историците представляват и темите за войните на Османската империя с европейските коалиции. Изследователите са насочили своите усилия не толкова към проучване на военните аспекти и хронологията на бойните действия, а на различни неизследвани проблеми, свързани с преодоляването на демографски, икономически и политически кризи, създавани по време на война, на политиките на властта и поведението на поданиците на султана в съответствие с променящото се статукво. Друг аспект от изследването на темата за войната, който е привлякъл вниманието на учените, е този за създаването, съхраняването и препредаването на паметта за военните конфликти. Засегнат е и въпросът за променящите се правила на преговори и церемониал на дипломатическите мисии в Европа и Османската империя.

Невян Митев изследва достоверността на данните, които предлага един от често използваните извори, които разказват за кръстоносните походи на Владислав Варненчик и Янош Хуняди от 1443–1444 г. в Османската империя. Това са „Записките на еничаря“ на Константин Михайлович. След като анализира информацията от извора, авторът публикува в превод от руски на български език XXI, XXII и XXIII глава на съчинението, които разказват за интересуващите го събития. След като съпоставя информацията от извора с данните от други източници, Невян Митев достига до заключението, че въпреки някои неточности, „Записките на еничаря“ представляват достоверен източник за изследване на кръстоносните походи на Владислав Варненчик и Янош Хуняди (Митев/Mitev 2014).

Стефан Димитров посвещава своето изследване на демографското възстановяване на Източния дял на Горнотракийската низина през XV–XVI в., земи, чиято поселищна система и население пострадали от военните действия, водени през XII–XIV в. Той се опира на информацията, която извлича от тапу тахрир дефтери, съхранявани в Османския архив в Истанбул. Авторът уточнява, че наличните извори и изследвания ограничават проучванията му до териториите на казите Стара Загора, Нова Загора, Чирпан, Хасково и Одрин. Значимостта на избраните граници се увеличава и от факта, че те първи понасят ударите на ранните османски нашествия в българското пространство. След тяхното овладяване тези земи стават плацдарм за османските войски за завладяване на Второто българско царство. Авторът изследва пътищата и методите за укрепване на поселищната мрежа и нейния демографски потенциал, като се спира на заселването на роби, на освободени роби, номадски групи, доброволно или принудително разселване на население от други райони на Османската империя и пр. (Димитров/Dimitrov 2024).

Изследването на Делян Русев е посветено на анализа на едно непроучено сведение в „Анали на османската династия“ на османския учен Кемалпашазде (1468–1534). Изследваният текст той е представил в оригинал и превод на български език. Това, което е привлякло вниманието на изследователя, е споменаването на българския владетел на Ни-

копол, с името Шишман, в контекста на взаимоотношенията му с анонимния византийски управител на галиполския град Булаир по време на първите османски завоевания на Балканите. В усилията си да идентифицира историческите личности и събитията, споменати от османския автор, авторът се концентрира върху изследването на следните тематични кръга: „Аналите“ на Кемалпашазаде и пасажът за Шишман; Османската традиция и личността на булаирския управник; българо-византийските отношения в средата на XIV век; българо-византийските отношения при Иван Шишман; първите Шишмановци и паметта за тях през османската епоха (Русев/ Rusev 2023).

Една от студиите на Стефка Първева е посветена на проблема за създаването и запазването на колективната памет за военни конфликти в османската периферия. Тя изследва този проблем в контекста на битките на влашкия войвода Михай Витязул с Османската империя по време на войната със Свещената лига през 1593–1606 г. Целта на авторката е да възстанови и анализира механизмите, чрез които хората са създали и съхранили паметта за влашкия войвода и травматичните събития в хода на войната, както и различните канали, по които тя се пренасяла във времето. За тази цел Стефка Първева използва, османски, влашки и български документи – встъпителни текстове към данъчни документи, хроники, приписки, фолклорни материали и др. Анализирайки богатата изворова база, тя установява, че в процеса на съхраняване и препредаване на информация се включват функционери от всички нива на османската йерархия. Те създават различни по характер и съдържание документи, които са източник на необходимата информация. Тя се съхранява във формални и неформални архивни фондове, организирани и управлявани от държавата и от различните общности на османските поданици. Авторката е включила към своето изследване и анекс с текстове от песенния фолклор, чрез който българите са трансформирали и съхранили по специфичен начин паметта за влашкия войвода и неговите набези по време на войната (Първева/Pargveva 2015).

В своето изследване за съдбата на немюсюлманското население от Централния дял на Дунавската равнина и Предбалкана по време на Дългата война (1593–1606) Кръстьо Йорданов си поставя за цел да проследи последствията върху поселищната мрежа и промените в числеността на жителите от засегнатите от нападенията на влашките войски на Михай Витязул села и градове. Той съпоставя данните от серия от документи – тапу тахрир, джизие и авариз дефтери, съставени през 1579, 1599–1601, 1601–1602, 1643 г. и съхранявани в Османския архив в Истанбул. Това му дава възможност да реконструира поселищната мрежа и броя на населението по градове и села в годините преди и след основните военни събития. Сравнението на изворовите данни позволява на автора да достигне до определени заключения по отношение на посоката на демографските промени в селищата през този период. Кръстьо Йорданов отделя място и на въпроса за Първото Търновско въстание от 1598 г. Студията му е придружена от няколко таблици, които представят в синтезиран вид информацията, събрана от извора (Йорданов/Yordanov 2024).

Друг изследовател, който посвещава своето изследване на отделни аспекти от войната на Османската империя с Хабсбургите от 1593–1606 г., е Анелия Стоянова. Тя насочва своите усилия към проучване на дипломатическите мисии между Османския и Хабсбургския двор, състояли се преди и след войната. Авторката проследява и развитието на дипломатическите отношения между Виена и Константинопол през втората половина на XVI в., както и след войната от 1593–1606 г. в контекста на налагащите се в Европа нови дипломатически практики (Стойнова/Stoyanova 2024).

Джени Иванова е посветила две свои изследвания на темата за войната. Първото от тях се отнася до реконструкция на хронологията на Чипровските събития от 1688–1690 г. Авторката аргументирано представя свои виждания за участието на населението

от Чипровско в бойните действия по време на войната на османците срещу войските от Свещената лига (1683–1699). Това тя прави като се позовава на неизползвани сведения, които предлага един съвременник на събитията – османският хронист Бакалоглу Саръ Хаджъ Мехмед паша Дефтердар, като ги съпоставя с новооткрити документи с друг произход и характер. Авторката обръща специално внимание и на основни фигури от военно-политическата конюнктура, в която са въввлечени и Чипровските католици, като Йеген Осман паша, Имре Тьокьоли, Катана Мустафа паша и фелдмаршал лейтенант Федерико Ветерани. Това ѝ позволява да изгради своя хипотеза, в която да пренареди хронологията на събитията и техните участници (Иванова Д./Ivanova D. 2015).

Второто изследване на Джени Иванова е посветено на личността и действията на Йеген Осман паша в Румелия по време на войната на османците със Свещената лига (1683 –1699). Те са част от ония фактори, които действали като катализатори на избухналите бунтове и въстания в районите на военните действия. Авторката съчетава, съпоставя и допълва информацията на две хроники на Сияхдар Мехмед ага и Дефтердар Саръ Мехмед паша, съставени в края на XVII и началото на XVIII век, с информацията, извлечена от европейски и домашни извори. На фона на хронологията на действията на Йеген Осман паша и противоречивите му отношения с властта, Джени Иванова изследва и поредицата от бунтове, в които са въввлечени жителите на Чипровци и съседните католически села, като защитава тезата, че Чипровското въстание не може да се разглежда като еднократен акт, а като поредица от бунтовни надигания на местното католическо население, провокирани от действията на войските на османския паша и военните отряди на Хабсбургите (Иванова Д./Ivanova D. 2024).

На паметта на поколенията за делото и съчиненията на книжовниците и просветителите от фамилията Пеячевич, намерили убежище след разгрома на Чипровското въстание в Хабсбургската монархия, е посветено изследването на Йорданка Гешева. Авторката се концентрира върху проучването на въпроса: какво се знае и какво се помни за делата на отделните личности и техните трудове, и как тази памет се възпроизвежда от поколенията. Тя се спира на биографиите и творчеството на католическите книжовници Петър Яков барон Пеячевич, Матей III Франц Ксавер барон Пеячевич, Леополд барон Пеячевич, Карло III Фердинанд граф Пеячевич, Юлиан граф Пеячевич и др. (Гешева/Gesheva 2020).

Християнската църква

Сравнително ограничен интерес сред изследователите предизвиква темата за историята на православната църква. На нея са посветени две изследвания.

Авторите Николай Овчаров и Димитър Стоименов изследват историята на крепостта Урвич край София до края на XIV, когато тя е превзета от османците. Те обръщат специално внимание на ролята, която крепостта играе в отбраната на София срещу османските завоеватели. Друг важен акцент в изследването на двамата автори е църквата „Свети Илия“, намираща се в пределите на Урвич, както и манастирът, който бил издигнат около нея след османското завоевание и който просъществувал докъм края на XVII или началото на XVIII век. Овчаров и Стоименов отбелязват, че той се превърнал във важно духовно средище за населението от околните села, София и Самоков. Двамата автори успешно съчетават резултатите от археологически разкопки с писмени извори и фолклорни материали, за да възстановят части от историята на крепостта и манастира, както и съхранилата се за тях народна памет (Овчаров, Стоименов/Ovcharov, Stoimenov 2020).

Изследването на Филипос Илиу „Идулгенции“ е публикувано на гръцки език през 1983–1985 г. Поради непреходната значимост на труда на гръцкия учен и големия научен

интерес към този текст, негов превод на български език със заглавие „Индулгенции, издавани от източноправославни патриаршии“, е публикуван и на страниците на списание „Исторически преглед“. На базата на богат изворов материал авторът проследява възникването, установяването и развитието на институцията на индулгенциите в рамките на четири столетия (XVI–XX в.). Той представя и анализира факти за производството и разпространението на индулгенции от Константинополската, Александрийската, Йерусалимската и Антиохийската патриаршия. Филипос Илиу изследва това явление в социално-политическия и културен контекст на православните общества в хода на споменатите четири столетия. Изследвани са причините за появата и разпространението на индулгенциите, процесите на стандартизиране на техния текст, мястото им в историята на църквата и източноправославните общества (ИЛИУ/Pliu 2021 I, II).

Робската институция в Османската империя

Темата за робската институция и в частност различни аспекти от домашното робство в Османската империя е изследвана от двама автори, както следва.

Олга Тодорова публикува четири студии, които са посветени на тази тема. В една от тях тя проучва робската интеграция в османския социум в светлината на отношенията между господари и роби по материали от Централните Балкани от средата на XVI – началото на XVIII век. Обект на нейното изследване са, от една страна, онези пленени чужденци, които, разпродавани по османските робски пазари, са попадали в групата на т. нар. домашни роби, а, от друга страна, техните господари, които са съдействали за претопяването и включването им в османското общество. Основните извори, върху които стъпва авторката, са кадийските протоколни книги от градовете София, Видин и Русе (Тодорова/Todorova 2016).

В друга своя студия Олга Тодорова проучва неинтегрираните роби в провинция Румелия през XVI – средата на XVIII век. Тя е продължение на горесцитирания труд на авторката за процесите и механизмите за интегрирането на домашните роби в османското общество, като допълва темата с онези представители на робската институция, които се самоизключват със своите действия от социума. Това са робите бегълци и робите, замесени в криминални престъпления. Основната изворова база, върху която стъпва изследователката, е подобна на тази, използвана в предходното изследване – сиджилите на кадийските съдилища от градовете София, Видин и Русе (Тодорова/Todorova 2017).

Третата студия на Олга Тодорова по проблемите на робската институция е посветена на робовладелците в османска София. Авторката се фокусира върху проучването на техния социално-религиозен състав и прилагани господарски стратегии през периода от средата на XVI – до средата на XVIII век. Тя гради своето изследване на основата на документи, вписани в кадийските сиджали от София. Олга Тодорова анализира данни за 211 робовладелци, в стремежа си да състави един обобщаващ портрет на тази многобройна група в османското провинциално общество (Тодорова/Todorova 2020).

В следващо свое изследване Олга Тодорова обръща внимание на проблема за неправилната употреба в някои кръгове на съвременното българско общество на термина „робство“, когато става въпрос за историята на българите в контекста на Османската империя. Освен идеологически и политически предпоставки за произволни интерпретации на българската история, авторката открива и научни основания за наличието на дебата за „турското робство“. Те се коренят, според нея, в „белите петна“ в изучаването на робската институция в Османската империя. Заради това Олга Тодорова си поставя задачата да разгледа няколко теми, чието осветяване подкопава популярния мит за тоталното българско „робство“ през османската епоха. Това са темите за етническия състав на робите,

за домашното робство, за статута на българите в империята, за робството като неразделна част от историята не само на Османската империя, но и на цяла южна християнска Европа до началото на XIX век (Тодорова/Todorova 2019).

Друг автор, който се спира на отделни аспекти на робството в Османската империя, е Пенка Данова. Използвайки мемоарите на граф Луиджи Фердинандо Марсили (1658–1730), поместени в някои негови съчинения като „Автобиография“ и „Информация за робството“, авторката разказва за патилата на болонския граф по време на деветмесечното му робуване на различни османски господари. Той попада в робство по време на военната си служба при австрийския император. Марсили е бил взет в плен от татари в навечерието на обсадата на Виена от османците (14 юли – 12 септември 1683 г.) и на два пъти продаван в робство на видни или обикновени поданици на султана. Пенка Данова обръща внимание на формирането на представите на Марсили за робството в империята, на неговите прежеждия като неволник, на проблема за откуп и освобождаването на редица европейци, пленени при различни ситуации и продадени като роби в Османската империя (Данова/Danova 2024).

Изследванията на историята на българите през XV–XVIII век, които са публикувани на страниците на списание „Исторически преглед“ в продължение на десет години, биха могли да бъдат възприети като представителна извадка на всички онези публикации, които засягат този исторически период. Те ни позволяват да направим някои общи заключения, относно тяхната тематика и използвана изворова база. Става ясно, че е въведен в научен оборот съществен като количество и видово разнообразие, непубликуван изворов материал, открит в архивните сбирки на Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София и Османския архив в Истанбул. Част от него дори е публикувана в превод на български език, като анекс към някои от представените студии. Този богат, и неизползван досега изворов материал, е позволил на изследователите да открият на първо място нови, важни аспекти на познати в историографията изследователски теми. По този начин е постигнато уплътняване на знанието за процеси, явления и структури от историята на Османската империя на Балканите. На второ място, той е предпоставил насочването на историците към разработване на нови теми, които досега са съществували в науката като „бели полета“. Ето защо можем с пълно право да приложим определението, дадено от Елена Грозданова, на характера на изследванията, публикувани на границата на две столетия, които тя определя с думите „континуитет“ и „обновление“. Тези две черти са напълно валидни и за характера на изследванията, публикувани на страниците на „Исторически преглед“ през последните десет години.

ЛИТЕРАТУРА

Георгиева 2006: *Георгиева, Цв.* Изследванията по историята на българския народ през ранните столетия на османското владичество в хода на поредния български преход 1989–2004. - В: Предизвикателствата на промяната. Национална научна конференция София, 10-11 ноември 2004 г. Съст.: И. Баева, Пл. Митев. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 98-113 (Georgieva 2006: *Georgieva, Tsv.* *Izsledvaniyata po istoriyata na balgarskiya narod prez rannite stoletiya na osmanskoto vladichestvo v hoda na poredniya balgarski prehod 1989–2004.* - In: *Predizvikatelstvata na promyanata. Natsionalna nauchna konferentsiya Sofia, 10-11*

- poemvri 2004 g. Ed.: I. Baeva, Pl. Mitev. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“ 98-113).
- Гешева 2020: *Гешева, Й.* Книжовниците и просветителите Пеячевичи в паметта на поколенията. – ИПр, том 76, № 1, 144-190 (Gesheva 2020: *Gesheva, Y.* Knizhovnitsite i prosvetitelite Peyachevichi v pametta na pokoleniyata. – IPr, v. 76, N 1, 144-190).
- Градева 2015: *Градева, Р.* На границата на османското пространство: Видин, XV – първата половина на XVIII в. – ИПр, том 71, № 3-4, 36-82 (Gradeva 2015: *Gradeva, R.* Na granitsata na osmanskoto prostranstvo: Vidin, HV – parvata polovina na XVIII v.- IPr, v. 71, N 3-4, 36-82).
- Грозданова 2005: *Грозданова, Е.* Българската османистика на границата на две столетия – приемственост и обновление. – ИПр, том 61, №1-2, 98-157 (Grozdanova 2005: *Grozdanova, E.* Balgarskata osmanistika na granitsata na dve stoletiya – priemstvenost i obnovenie. – IPr, v. 61, N 1-2, 98-157).
- Данова 2024 : *Данова, П.* Луиджи Фердинандо Марсили и робството му при турците в спомени и документи. – ИПр, том 80, № 3, 117-133 (Danova 2024: *Danova, P.* Luidzhi Ferdinando Marsili i robstvoto mu pri turtsite v spomeni i dokumenti. – IPr, v. 80, N 3, 117-133).
- Димитров 2016: *Димитров, Ст.* Преобразуване на византийския Адрианопол в османския Одрин (XIV–XVI в.). – Исторически преглед, том 72, № 1-2, 191-225 (Dimitrov 2016: *Dimitrov, St.* Preobrazuvane na vizantiyskiya Adrianopol v osmanskiya Odrin (XIV–XVI v.). - IPr, v. 72, N1-2, 191-225).
- Димитров 2018: *Димитров Ст.* Демографска характеристика на рударското население в град Елхово и региона (XV–XVI в.). – ИПр, том 74, № 4, 32-63 (Dimitrov 2018: *Dimitrov St.,* Demografska harakteristika na rudarskoto naselenie v grad Elhovo i regiona (XV–XVI v.). – IPr, v.74, N4, 32-63).
- Димитров 2019: *Димитров Ст.* Рудари и пещи за претопяване на руда в българските земи през XVI в. – ИПр, том 75, № 4, 5-31 (Dimitrov 2019: *Dimitrov St.* Rudari i peshti za pretoruyavane na ruda v balgarskite zemi prez XVI v. - IPr, v.75, N 4, 5-31).
- Димитров 2024: *Димитров Ст.* Новооткрити османотурски документи за рударството в българските земи през XV–XVII век. – Исторически преглед, том 80, № 2, 171-209 (Dimitrov 2024: *Dimitrov St.* Novootkriti osmanoturski dokumenti za rudarstvoto v balgarskite zemi prez XV–XVII vek. – IPr, v.80, N2, 171-209).
- Димитров 2024: *Димитров, Ст.* Пътища за демографско възстановяване на Източния дял на Горнотракийската низина през XV–XVI век. – ИПр, том 80, № 3, 7-52 (Dimitrov 2024: *Dimitrov, St.* Patishta za demografsko vazstanovyavane na Iztochniya dyal na Gornotrakiyskata nizina prez XV–XVI vek. – IPr, v.80, N 3, 7-52).
- Иванова 2015: *Иванова, С.* Видинският Варош и канун-и серхад (към отношенията между християни и мюсюлмани на османската военна граница през първата половина на XVIII в.). – ИПр, том 71, № 3-4, 83-161 (Ivanova 2015: *Ivanova, S.* Vidinskiyat Varosh i kanun-i serhad (kam otnosheniyata mezhdu hristiyani i myusyulmani na osmanskata voenna granitsa prez parvata polovina na XVIII v.) – IPR, v.71, N3-4, 83-161).
- Иванова 2015: *Иванова, Д.* Чипровските събития от 1688–1690 г. (Нови предположения за участието на населението от Чипровско в бойните действия по време на войната на османците срещу Свещената лига (1683–1699). - ИПр, том. 71, № 3-4, 162-179 (Ivanova 2015: *Ivanova, D.* Chiprovskite sabitiya ot 1688–1690 g. (Novi predpolozheniya za uchastieto na naselenieto ot Chiprovsko v boynite deystviya po vreme na voynata na osmantsite sreshtu Sveshtenata liga (1683–1699). – IPr, v.71, N 3-4, 162-179).

- Иванова 2024: *Иванова, Д.* Между бунта и разбойничеството във войната и политиката – за действията на Йеген Осман паша в Румелия. – ИПр, том 80, № 3, 134-174 (Ivanova D 2024: *Ivanova, D.* Mezhdubunta i razboynichestvoto vav voynata i politikata – za deystviyata na Yegen Osman pasha v Rumelia. – Ipr, v.80, N 3, 134-174).
- Илиу, 2021а: *Илиу, Ф.* Индулгенции, издавани от източноправославни патриархии. Част I. – ИПр, том 77, № 1, 5-61 (Iliu, 2021: *Iliu, F.* Indulgentsii, izdavani ot iztochnopravoslavni patriarshii. Chast I. – Ipr, v.77, N1, 5-61).
- Илиу, 2021б: *Илиу, Ф.* Индулгенции, издавани от източноправославни патриархии. Част II. – ИПр, том 77, № 2, 5-57 (Iliu, 2021: *Iliu, F.* Indulgentsii, izdavani ot iztochnopravoslavni patriarshii. Chast II. – Ipr, v.77, N2, 5-57).
- Йорданов 2015: *Йорданов, К.* Нахията Чепино и селищата с войнушко население в подножието на Западните Родопи според османските войнушки, тимарски и вакъфски регистри от XVI век. – ИПр, том 71, № 5-6, 64-81 (Yordanov 2015: *Yordanov, K.* Nahiyata Cherino i selishtata s voynushko naselenie v podnozhieto na Zapadnite Rodopi spored osmanskite voynushki, timarski i vakafski registri ot XVI vek. – Ipr, v.71, N 5-6, 64-81).
- Йорданов 2016: *Йорданов, К.* Организационно устройство на соколарската институция, числен състав и географско разпределение на соколарите от Централните Балкани през XV–XVI в. – ИПр, том 72, №1-2, 227-288 (Yordanov 2016: *Yordanov, K.* Organizatsionno ustroystvo na sokolarската institutsiya, chislen sastav i geografsko razpredelenie na sokolarite ot Tsentralnite Balkani prez XV–XVI v. – Ipr, v.72, N1-2, 227-288).
- Йорданов 2017: *Йорданов, К.* Социално-икономически аспекти на соколарството в Румелия през XVI век. – ИПр, том 73, № 5-6, 5-69 (Yordanov 2017: *Yordanov, K.* Sotsialno-ikonomicheski aspekti na sokolarstvoto v Rumeliya prez XVI vek. – Ipr, v.73, N 5-6, 5-69).
- Йорданов 2018: *Йорданов, К.* За ранната история на войнушката институция в Северозападна Тракия според османски документи от XV–XVI в. и превод на един войнушки регистър за региона на Пловдив и Пазарджик (казите Филибе и Татар Пазарджик) през 1528–1529 г. – ИПр, том 74, 2018, № 3, 5-75 (Yordanov 2018: *Yordanov, K.* Za rannata istoriya na voynushkata institutsiya v Severozapadna Trakia spored osmanski dokumenti ot XV–XVI v. i prevod na edin voynushki registar za regiona na Plovdiv i Pazardzhik (kazite Filibe i Tatar Pazardzhik) prez 1528–1529 g. Yordanov, K. Za rannata istoriya na voynushkata institutsiya v Severozapadna Trakia spored osmanski dokumenti ot XV–XVI v. i prevod na edin voynushki registar za regiona na Plovdiv i Pazardzhik (kazite Filibe i Tatar Pazardzhik) prez 1528–1529 g. – Ipr, v.74, N3, 5-75).
- Йорданов 2022: *Йорданов, К.* Най-важните категории християнско население с военно-помощни или полицейско-охранителни задължения и тяхното място в социалната структура на османското общество – сходства и различия (XV – първите десетилетия на XVII в.). – ИПр, том 78, № 1, 33-93 (Yordanov 2022: *Yordanov, K.* Nayvazhnite kategorii hristiyansko naselenie s voennopomoshtni ili politseysko-ohranitelni zadalzheniya i tyahnoto myasto v sotsialnata struktura na osmanskoto obshtestvo – shodstva i razlichiya (XV – parvite desetiletiya na XVII v.) – Ipr, v. 78, N1, 33-93).
- Йорданов 2023: *Йорданов, К.* Дербенджийските села в Златишко-Пирдопската котловина и прилежащите ѝ региони (XV – първата половина на XVII век). – ИПр, том 79, №1, 24-65 (Yordanov 2023: *Yordanov, K.* Derbendzhiyskrite sela v Zlatishko-Pirdopската kotlovina i prilezhashtite ѝ regioni (XV – parvata polovina na XVII vek) – Ipr, v. 79, N 1, 24-65).

- Йорданов 2024: *Йорданов, К.* За съдбата на немюсюлманското население от Централния дял на Дунавската равнина и Предбалкана по време на Дългата война (1593–1606). – ИПр, том 80, № 3, 77-116 (Yordanov 2024: *Yordanov, K.* Za sadbata na nemyusyulmanskoto naselenie ot Tsentralniya dyal na Dunavskata ravnina i Predbalkana po vreme na Dalgata voyna (1593–1606). – Ipr, v. 80, N3, 77-116).
- Митев 2014: *Митев, Н.* Походите на Владислав Варненчик и Янош Хуняди от 1443–1444 г. в записките на един еничар. – ИПр, том. 70, № 3-4, 176-185 (Mitev 2014: *Mitev, N.* Pohodite na Vladislav Varnenchik i Yanosh Hunyadi ot 1443–1444 g. v zapiskite na edin enichar. – IPr, v.70, N3-4, 176-185).
- Ницов 2014: *Ницов, Д.* Поглед върху изследванията за Анхиало (края на XV–XVII в.). – ИПр, том. 70, № 3-4, 171-175 (Nitsov 2014: *Nitsov, D.* Pogled varhu izsledvaniyata za Anhialo (kraya na XV–XVII v.). – IPr, v.70, N 3-4, 171-175).
- Ницов 2016: *Ницов, Д.* Обедняване на населението в Анхиалска каза – средата на XVII – 30-те години на XVIII век. – ИПр, том 72, № 3-4, 89-96 (Nitsov 2016: *Nitsov, D.* Obednyavane na naselenieto v Anhialska kaza – sredata na XVII – 30-te godini na XVIII vek. – IPr, v.72, N3-4, 89-96).
- Овчаров, Стоименов 2020: *Овчаров, Н., Стоименов, Д.* Средновековната крепост и манастир Урвич край София в светлината на български и западноевропейски извори. – ИПр, том 76, № 3, 5-38 (Ovcharov, Stoimenov 2020: *Ovcharov, N., Stoimenov, D.* Srednovekovnata krepost i manastir Urvich kray Sofia v svetlinata na balgarski i zapadnoevropeyski izvori. – IPr, v.76, N 3, 5-38).
- Първева 2015: *Първева, Ст.* Създаване и запазване на колективната памет за военни конфликти в османската погранична периферия: битките на Михайл Витязул с Османската империя по време на войната със Свещената лига (1593–1606). – ИПр, том. 71, № 3-4, 5-35 (Parveva 2015: *Parveva, St.* Sazdavane i zapazvane na kolektivnata pamet za voenni konflikti v osmanskata pogranichna periferiya: bitkite na Mihay Vityazul s Osmanskata imperiya po vreme na voynata sas Sveshtenata liga (1593–1606). – IPr, v.71, N 3-4, 5-35).
- Първева 2019: *Първева, Ст.* Странстващи и уседнали селски търговци в провинция Румелия в края на XVII–XVIII век. – ИПр, том 75, № 4, 32-115 (Parveva 2019: *Parveva, St.* Stranstvashti i usednali selski targovtsi v provintsiya Rumelia v kraya na XVII–XVIII vek. – IPr, v.75, N 4, 32-115).
- Първева 2024: *Първева, Ст.* Населението на град Ямбол от края на XVII век в светлината на новооткрити документи. – ИПр, том 80, № 3, 175-202 (Parveva 2024: *Parveva, St.* Naselenieto na grad Yambol ot kraya na XVII vek v svetlinata na novootkriti dokumenti. – IPr, v.80, N 3, 175-202).
- Русев 2023: *Русев, Д.* По стъпките на паметта от XIV до XVI век: „Никополският владетел“ Шишман в османската история на Кемалпашазаде. – ИПр, том 79, № 2, 5-30 (Rusev 2023: *Rusev, D.* Po stapkite na pametta ot XIV do XVI vek: „Nikopolskiyat vladetel“ Shishman v osmanskata istoriya na Kemalpashazade. – IPr, v.79, N2, 5-30).
- Стоянова 2024: *Стоянова, А.* Дипломатически мисии между Османския и Хабсбургския двор преди и след Дългата турска война (1593–1606). – ИПр, том 80, № 3, 53-76 (Stoyanova 2024: *Stoyanova, A.* Diplomaticheski misii mezhdou Osmanskiya i Habsburgskiya dvor predi i sled Dalgata turska voyna (1593–1606). – IPr, v.80, N3, 53-76).
- Събев 2025: *Събев, О.* Османската мерна единица чифт волове: континуитет и приложение. – ИПр, том 81, № 1, 122-148 (Sabev 2025: *Sabev, O.* Osmanskata merna edinitsa chift volove: kontinuitet i prilozhenie. – IPr, v.81, N1, 122-148).

- Тодорова 2016: *Тодорова, О.* „Нищо друго освен правото на покровителство ...“: робската интеграция в Османската империя в светлината на отношенията между господари и роби (по материали от Централните Балкани, средата на XVI – началото на XVIII век). – ИПр, том 72, № 3-4, 22-88 (Todorova 2016: *Todorova, O.* „Nishto drugo osven pravoto na pokrovitelstvo ...“: pobskata integratsiya v Osmanskata imperiya v svetlinata na otnosheniyata mezhdu gospodari i robi (po materialii ot Tsentralnite Balkani, sredata na XVI – nachaloto na XVIII vek). – IPr, v.72, N 3-4, 22-88).
- Тодорова 2017: *Тодорова, О.* Жертви, беглеци, престъпници: неинтегрираните роби в Румелия (XVI – средата на XVIII век). – ИПр, том 73, № 3-4, 86-129 (Todorova 2017: *Todorova, O.* Zhertvi, begletsi, prestapnitsi: neintegriраните robi v Rumelia (XVI – sredata na XVIII vek). – IPr, v.73, N 3-4, 86-129).
- Тодорова 2019: *Тодорова, О.* Недоразказаната история на робството: към предпоставките за една публична „война на термините“. – ИПр, том 75, № 1, 5-56 (Todorova 2019: *Todorova, O.* Nedorazkazanata istoriya na robstvoto: kam predpostavkite za edna publichna „voyna na terminite“. – IPr, v.75, N 1, 5-56).
- Тодорова 2020: *Тодорова, О.* Робовладелците в османска София: социално-религиозен състав и господарски стратегии (средата на XVI – средата на XVIII век). – ИПр, том 76, № 2, 5-46 (Todorova 2020: *Todorova, O.* Robovladelctite v osmanska Sofia: sotsialno-religiozen sastav i gospodarski strategii (sredata na XVI – sredata na XVIII vek).- IPr, v.76, N 2, 5-46).
- Шушарова 2024: *Шушарова, М.* Провинциални военни структури в Русчук в средата на XVIII век: между защитата на „вечно победоносната граница“ и социално-икономическото влияние. – ИПр, том 80, № 3, 203-240 (Shusharova 2024: *Shusharova, M.* Provintsialni voenni strukturi v Ruschuk v sredata na XVIII vek: mezhdu zashtitata na „vechno pobedonosnata granitsa“ i sotsialno-ikonomichestkoto vliyanie. - IPr, v.80, N3, 203-240).